

Erdély déli határai kijárájáról irt „*Napló*“ 1741-ből.

— Első közlemény. —

E „*Napló*“ az 1739-ben Mehmet török szultán és VI. Károly római német császár között vívott, s utóbbinak súlyos vereségével végződött háboru után a két állam birodalmának határait állapítja meg Erdélyország felől; a bánáti határ végpontjánál kezdi meg, s kijelöli az erdélyi határszélek két végpontját, a határban eső legnagyobb hegyeket, s az irányt, melyet járhatlan szirtormok alkottak természetes elválasztó vonallá; megismertet az akkori török és osztrák diplomatiái viszonyokkal, rámutatva, mily messze ment volt Erdély azon úton, hogy Ausztriába, mint annak tartománya, egészen beolvadjon; nem fordítottak figyelmet alkotmányára, idegen katonauralom alatt nyomorgott az ország; végre feltünteti az alkudozásokban a hosszadalmas és nehézkes tárgyalást, a sok lényegtelen formáságot és csekély végbe ment tényt, a török főbiztos keleti döllyét és osztrák feletti túlsúlyát, ennek kerülő utakat kereső politikáját, s a magát érvényesíteni tudó erélylyel szemben kevés önérzetét és meghunyászkodását.

Ezek mind egy jól leírt háboru és hadvereség történetébe valók, a mi nélkül az csonka; még sincsenek sehol megírva. Ezekből tudjuk meg a vesztett ütközetek határozott nemzetközi jogi következményeit. De mivel ez kormányzati tény, a történetírók nem igen figyelmeznak rá. Utólag s másoknak kell kiegészíteni a levéltárak rejtett irataiból, olyaknak, a kiket a hazai történetírás érdekel, a kik azt mívelik is, s a kiknek élethivatásuk épen e szakban búvárkodás és munkásság. Remélem, hogy e közlésben szakférfiak találnak használható részeket, bár a „*Napló*“ folyama itt-ott lassu és a belső történelmi érték nagy tömeg külsőségben van elrejtve. Nekem a tárgy forrástermé-

szetén változtatnom nem lehetett. A méltányos olvasó át fogja ezt látni; a nagy közönség pedig a sok tekintetben tanuságos, itt-ott élénk figyelmet keltő följegyzéseket érdeklődve olvasandja.

I. A határelkülönítő mindkét állami bizottság kiküldetése s megalakulása.

Lobkovitz György Keresztély herczeg, erdélyi főhadvezér, országgyűlési királyi biztos és határkijáró bizottsági elnök 1741. ápr. 26. tudatta az erdélyi kir. kormányzékkel, hogy miután az Erdély és Oláhország közötti határok elkülönítése és megállapítása végett a bizottságnak munkálkodását májusban meg kell kezdeni, a már kinevezett vagy most kinevezendő bizottsági tagokat utasítsa, hogy igyekezzenek ki az ország V a s k a p u felőli határszélére, hogy május hó közepe felé Hátszegen mulhatlanul megjelenjenek, s magukat az e határjárás elnökévé kinevezett, s ekkortájatt hihetően a Bánátban, Karánsebesben tartózkodó gróf Kollowrát alezredesnél és határjárási helyettesített főbiztosnál magukat jelentsék s vele értekezzenek. S minthogy részint a kir. felség tisztességeért, részint magáért a bizottságért szükséges mellé néhány törzstiszti, egyént rendelni a kellő katonai őrséggel együtt: ez okból a herczeg közölte a kir. kormányzékkel a biztos kíséretében levő egész személyzet jegyzékét, a végre, hogy fentartásukról s életmódjukról gondoskodás iránt a vármegyéket és székeket gróf Kollowráttal egyetértőleg értesíthesse. Ezen kívül határhalmok s ösvények készítése végett szükséges lesz kapával ellátott munkásokra, s az élelem és más eszközök szállítása végett teherhordó lovakra, melyek számáról oda rendelt Zultner műerődítési kapitány felvilágosítást adand.

„A J e g y z é k b e n e katonai egyének és hozzátartozóik voltak megnevezve: Gróf Kollowrát Antal alezredes, főbiztos, elnök, Zultner kapitány, mérnök, Zultner hadnagy tollvivő, Krainitz tolmács egy szolgálival, 1 pap, 1 borbély, 1 szakács, 3 inas, 2 kocsis, őrségre vezényelve 1 hadnagy 30 gránátossal, 1 huszár káplár 12 közvitézzel.

„Polgári egyének: a vármegyék részéről br. Szentkereszti András, kir. táblai ülnök, mint polgári elnök, Kmita János kolozsmonostori konventi levélkereső, vármegyei ülnök, Székely Elek, ülnök a

székely nemzet, Ritter Dániel szebeni senator, a szász nemzet részéről kinevezett biztos, Mózsa László, kir. kormányzékai irnok s bizottsági tollvivő.

„A kiküldetés czéljáról így ír a „*Napló*“: A Nagy-Csürnél (Grosau) vívott szerencsétlen csata s az 1739. szept. 18. kötött belgrádi béke következtében Szerbországot és Nándor-Fejérvárt, úgyszintén Oláhországot az Oltig, a mit addig Ausztria birt, Törökországnak levén köteles átadni: ¹⁾ az új birtok határainak megkülönböztetése és megállapítása végett még 1740. midkét hatalmasság külön biztost, Ausztria Lobkovitz Keresztély herceget nevezte ki főbiztosul, a kinek sokféle elfoglaltatásai miatt a dolog elintézése eddig nem volt lehetséges; most azonban a bánati határelkülönítés már folyamatban levén: minthogy Oláhország Erdélylyel határos, ennek országgyűlését a herceg főbiztos felhivta, hogy a határkijárára biztosait nevezze ki, s ő más fontos teendőitől most sem érkezővén, helyettesévé s főbiztossá — neki a felségtől adott teljhatalomnál fogva — kinevezte az említett Kollowrát grófot, erre neki teljhatalmat adott, s annak másolatát a kir. kormányzéknek megküldötte, mely azt a polgári bizottság elnökéhez, br. Szentkeresztihez küldötte.

„A herceg utasítását vevén a bizottság — folytatja a „*Napló*“ — május 14-én Hunyadvármegyében, Hátszegre ment, s 15-én gróf Kollowrátot ott létééről Karánsebesbe küldött levelében értesítvén, teendői iránt rendeletét kérte; a mire az 18-án azt válaszolta, hogy remélte a bánati határelkülönítésnek május 20-áig bevégeződését, de a nagy esőzés meggátolta; utasítja tehát a bizottságot, hogy további rendeletéig maradjon helyt. Ezt a bizottság megírta a kir. kormányzéknek, mellékelve a gróf Kollowrát mellett levő Farkas István hunyadvármegyei biztosnak azon megyei tisztséghez intézett levelét, melyben figyelmezteti, hogy irjanak fel a kormányzékhez a végre, hogy az a fenforgó ügyet illető határleveleket (Metales) az erdélyi káptalanokból kerestesse ki.

¹⁾ Horváth Mihály azt írja, hogy a belgrádi béke szeptember 5-én kötött meg 26 évre, a török és ausztriai császári birodalom határaiul a Duna, Száva és az Unna tüzetett ki; a passaroviczi béke óta a császár által birt Oláh és Szerbország-részek Bolgráddal együtt a töröknek adattak át, Károly császár azt csak 1740. okt. 2. írta alá, a mi rá oly hatással volt, hogy okt. 20. halálát okozta. Magyarország Tört. VII. köt. 203. l. VIII. köt. 25. l.

„Május 19-én, folytatja a „Napló“ írója, újabb levél érkezett Farkas Istvántól Karánsebesből, melyben tudatja, hogy a török főbiztos megérkezett; megírja, minő ünnepélyességgel fogadták s minő kíséretet rendeltek mellé; szükségesnek látná, hogy azon esetre, ha a biztos Erdélyt meglátogatni kívánná, mind az engedély iránt [a mire az ottani főhadivezérnek, Lobkovitz herczegnek van joga], mind fogadása s az utazáshoz szükségesek megadása iránt Szászváros, Szászsebes és Szerdahely székek tisztségéhez a szükséges intézkedések idejében megtéessenek.

Ugyanez nap gróf Kollowrát is irt az erdélyi bizottságnak, tudatva, hogy hasznos dolgot cselekednék, ha az erdélyi határok feletti előleges értekezlet végett Karánsebesbe jőne, a mit Engelshoffen báró tábornok s bánáti főparancsnok helyeslésével ir és a mit a török Effendi is sürget. E figyelmeztetésre azonnal Zajkányfalun és Vaskapun át Karánsebesbe ment az erdélyi bizottság, s legelőbb br. Engelshoffennél tisztelkedett, a kinek rendeletére azonnal tiszteleti katonasereg állítottott br. Szentkereszti bizottsági elnök szállása ajtójához; azután gróf Kollowrátnál tisztelkedtek.

„Május 22-én br. Engelshoffen tett látogatást az erdélyi bizottságnál, br. Szentkereszti szállásán. E napon gróf Kollowrátnál teljes bizottsági ülés volt, a török biztosnak, Merku-Fati Mehmed Effendinek megizenték, hogy az erdélyi fejedelemség határkijáró bizottsága is jelen van. A tolmácsok mindkét részről bemutatták a felhatalmazásokat, a török biztosé törökül volt kiállítva, de német fordításban mutatottatott elé, a gróf Kollowráté Lobkovitz herczegtől adatott, a neki a király által adott eredeti fölhatalmazás alapján.“

Itt volna helyén a török főbiztos társait, segédeit és szolgálait megneveznem, hogy az olvasó eleve megismerje mind a két bizottságot; de hátrább az ajándékadásnál mindenik neve, rangja, bizottsági minősége meg van mondva, a kapott ajándékkal együtt, a szives olvasót oda utalom, hogy kétszeri elősorolással e közlés unalmat ne okozzon; csak annyit említek meg itt, hogy a török főbiztos mellett is volt egy jogtudós, egy mérnök, egy Aga, egy Diván csausz, tolmács, titkár, udvarmester és nagyszámu szolgálja. Ez előlegzéssel, vagy a hátrább sorolással a történeti hűség lényegben nem csorbul meg.

II. A biztosok utasításai.

„Az erdélyi bizottságnak a kir. kormányzék adott 10 pontu utasítást, a mit elnöke, Lobkovitz herczeg is a kormányzék 1740. apr. 28. keltezett jegyzékiratában azon megjegyzéssel hagyott helyben, hogy ellene nincs kifogása; csak azt ohajtaná, hogy a munka megkezdéséig a kir. kormányzék a határookra vonatkozó, s az erdélyi, akár országos, akár magán levéltárakban lehető okiratok kikeresése, s a bizottsággal közlése iránt intézkedni lenne szives; ő az utasításban megnevezett biztosokat a munka megkezdése idejéről később értesíteni fogja.¹⁾ E helybenhagyó királyi biztosi irat a kormányzék ülésében ápril 29. felolvasatott, de semmi határozat hozása nincs rá jegyezve.²⁾

Az utasítás 1. pontja kötelezte a biztosokat arra, hogy a királyi biztosnál magukat annak idejében jelentsék, s utasításaik bemutatása mellett annak további rendeleteit munkájok kezdetétől végéig kérjék ki, s alkalmazkodjanak azokhoz. 2. Mielőtt elindulnának, hívják fel a határszéli azon birtokosokat, a kiket a kijáras különösen illet, hogy az ország e részén levő határait jól ismerő küldötteket válaszszanak, s őket a köz- és magán-levéltárakban lehető határlevelekkel [Metales] és más iratokkal ellátva a bizottság mellé rendeljék ki, hogy az egész munka alatt azzal együtt maradjanak. 3. E határkijárasra a katona rendből kiküldött biztosok iránt illő tisztelettel legyenek, nekik a kívánt felvilágosítást adják meg, keressék kedvöket, hogy így a fejedelemnek Erdély joga megvédésében álló szolgálata annak felséges akarata szerint teljesüljön, s ezen elővédfal határaiból a lakosok kárával semmi el ne idegeníttessék. 4. Jelesen arra igyekezzenek, hogy egyfelől a Vaskaputól balra mintegy két mérföldnyi távolságra, Erdély határain belől fekvő, s Hunyadvármegyéhez tartozó *Morari* (így van írva, de helyesebben: *Morarul*, e „*Napló*“-ban is hátrább többször van ez utóbbi név használva) nevü hegy, másfelől a Havasalföld határain belől levő *Buszuluj* nevü hegy közt, a hol Erdély, Havasalföld és Bánát határai érintkeznek, látható nagy és eltörülhetlen határjegy vagy határhalom állíttassék, akár kőből,

¹⁾ Orsz. Levéltár, erd. oszt. 1740. 236. sz.

²⁾ Orsz. Levéltár, erd. oszt. 1740. Jegyzőkönyv, 52. l.

a három ország megfelelő három részébe elhelyezve, úgy, hogy az a földből jól kiemelkedjék, akár hasonló határjegyet más módon állítanak; a határos három ország szomszédlakóit jövő bizonyosságul ez alkalomra meghíván. 5. Régi határjegyeknél ha semmi ellenvetés nincs, azok nem elhírtelenkedve, de nyomósan újíttassanak meg, a hol a határjegyek elsülyedtek, vagy eltűntek, újak állítandók. 6. A hol ellenmondás van, elenyésztetésére használható az erdélyi elévülési törvény intézkedése (*Praescriptio*), ha a határlevél vagy adománylevél hiányzik; de ha ez van, a birtokosok és községek azok eladására idejében felhivandók, s tartalmától eltérni nem kell. 7. Ha sem határlevél, sem adománylevél nem lenne, sem a birtoklás nem bizonyíttatnék, s a kérdés alá vont hely megtartható nem lenne, czélszerűbb annak egy részét, mint az egészet elveszítni; ilyenkor lehetőségig kétfelé osztással kell az egyenetlenséget megszüntetni. 8. Különösen ügyelni kell arra, hogy a közelebbi háborukor az utak és ösvények bevágása s járhatlanokká tétele, a határok megállapításánál ellenvetésül fel ne használtassék, s az a szomszédországok területnagyságára alkalmul ne szolgáljon, minthogy a csak hadi czélokért tett ama bevágások a tulajdonosokat jogaikban meg nem károsíthatják. 9. Semmi kétség nem fér ahhoz, hogy a katonai rendből való biztosok a határelkülönítésről külön jegyzőkönyvet fognak szerkeszteni, s abba a nap minden eseményét beigtatják. Ilyet a polgári rendű biztosok is készítsenek, abba naponként mindent iktassanak be, s aláírva, annak idejében a kir. kormányzéseknek adják be. Ha pedig mindkét birodalom biztosai maguk és az ország szomszédos kerületei részére is külön hiteles jegyzőkönyvet adnának, ezt a kir. kormányzések legkivánatosabbnak tartaná. 10. A kir. kormányzések nem kételkedik abban, hogy a polgári bizottság a most készítendő határlevélből mind a szomszédos megyei tisztségek, mind a birtokosok és községek részére hiteles példányokat fog kieszközölni.¹⁾

A török határelkülönítési biztosnak utasítást a szultán adott.

„Magas Portám utasítása nevezett biztosunk részére — így szól a megbízó levél — az, hogy a határelkülönítésben Belgrádtól kezdve a Duna szigetein és száraz földön, Orsován, Mehadián át, le Oláhországig működjék közre, mihelyt a császár diplomáját kezéhez kapja.

¹⁾ Kelt 1741. május 7. Országos Levéltár, erd. osztály 621. sz. a.

„Mint hogy a Porta és Németország közt üdvös béke jött létre, a békeszerződés mindkét részről helybenhagyott és kicseréltetett, annak 3-ik pontja értelmében Szerbországnak Belgrád erősséggel együtt a római császár által az én birtokomba kell átadatni, a két ország közötti határu a Duna és Száva folyók állapítottak meg; azon túl Szerbországnak Bosnia felőli határa a karlovitzi békekötésben van megállapítva, melynek 4-ik pontja értelmében a német Oláhországnak minden hegyeivel együtt az én felséges birodalmamnak kellett átengedtetni. A németek által Oláhországban ásott védsánczok (S c h a n t z-Perisoma) elhanyagdók s többé meg nem újíthatók. Az 5-ik czikk szerint Orsova sziget erőde Szent-Erzsébet várossal (Jone) együtt szintén nekem adatott birtokomba; ellenben az egész Bánát a német Oláhország határáig a római császár felsősége alatt maradt, de oly kivétellel, hogy a Duna-folyam, a Cserna folyó és Mehádia közötti kis tér s az Orsova sziget feletti hegyek legyenek a Bánát határai, a mi vonallal jelöltessék meg; Ó-Orsova függjön össze a szultán birodalmával, legyen fenhatósága alatt, oda erődöt építeni ne lehessen, a Cserna vize vezettessék egészen Ó-Orsova alá, s ha ez egy év alatt meg nem történik, ez esetben Ó-Orsova is a római császár birtokává lesz.

„A Duna és Száva partjain levő sánczok széthanyagdók s többé meg nem építhetők.

„A 7-ik czikk szerint minden egyenetlenség kikerülése végett az mondatott ki, hogy a Duna és Száva folyamon levő szigetek azon országénak nyilváníttassanak, melynek partjaihoz közelebb fekszenek, s az a feletti határozás e végre kinevezett egyének által erre kitűzött időben lesz végbeviendő.

„A határelkülönítő biztosok nevezését a békekötés 13-ik pontja rendelte el, — mondja az utasítás — a mire mindkét császár részéről tapasztalt, megbízható és békeszerető férfiak kiküldése látszott szükségesnek. A szultán — mondja az utasítás — ilyennek látta s ezért küldötte ki nevezett M e r k u - F a t i (e név fennebb és hátrább hetszer van más meg másképen hibásan leírva), M e h m e d bizalmas emberét, mint országa egyik érdemes férfiát, a kinek a császár iránti érdeklődése, őszinte egyenessége és nagy tapasztalása ismeretes, a kinek szavaiban, tetteiben s az ügyek elintézésénél szükséges gyakor-

lati ügyességében és erélyében teljesen bizni lehet. Fontos küldetésében tanácsadás végett mellé adatott egy kitünő jogismerő, a hiv, szelid és igen tudós, Molah Niman, és a szultán udvari szolgálai közül a nagytekintetű Gedüklü Ismail, nemkülönben az ország főépítésze által kijelölt egy földmérő, vagyis mérnök és Mustafa Diván csausz; az levén a szultán akarata, hogy a Belgrádtól kezdődő határelkülönítés a Duna mentében Orsovaig a fővezér, a ruméliai kormányzó és a belgrádi Seraskier, Ali basa közreműködésükkel menjen végbe. A még alább fekvő helyek határelkülönítésének a szultán vezére és viddini parancsnoka, Hussein basa b-folyásával kell történni. E két vezérhez már elment a szultán parancsa, azon értesítéssel, hogy maguk mellé bizalmukat bíró egy-egy agát vehetnek.

„Ezek szerint — mondja az utasítást adó szultán — a te küldetésed, hogy a magas rendeletünkkel és eredeti császári kéziratunkkal a meghatározott helyre elindulj, az általunk melléd rendelt két vezérrel s a német császártól kiküldendő határkijáró bizottsággal, annak kíséretével és másokkal a belgrádi békekötés 13-ik pontjában megállapított teljes biztonsággal haladéktalanul a mindkét részről megállapított helyen összejőjj, s azután mihelyt lehetséges lesz, a nagy Isten segítségével, a szerződések tartalma szerint, teljes méltánossággal és óvatos kimélettel a határkijelölést a Duna folyamán és mentében, Orsován és Oláhországban végrehajtani segíts, s mivel most mindenütt mindkét császár biztosai által teljes őszinteséggel lesznek a határok megállapítva, oda, a hol azok ellenmondás nélkül kijelölhetnek, jegyet kell tenni; a hol pedig kétség támad vagy ellenmondás lesz, a mi magas kapunk vagy nevezett vezéreink elé felfolyamodásra kérj időhaladékot, vagy a bizottság ülésének felfüggesztését és elhalasztását, hogy utasítást szerezvén magadnak, a dolgot mindkét fél jelenlétében és közreműködésével az igazsággal megegyezően határozzátok el. A munka bevégződésével, többször említett vezéreinktől a szükséges irást kikérve, a végbevitt törvényes határozattal s kezeidben levő bizonyítványokkal indulj vissza, ezen parancsolatunkat e szerint teljesítsd, s császári kéziratunknak illendően engedelmeskedjél. Kelt Székvárosunkban, Konstantinápolyban, a Hegira 1152-ik, Krisztus születése 1740-ik évében.“¹⁾

¹⁾ Orsz. Levéltár, erd. oszt. 1741. 621. sz.

III. Az értekezlet kezdete és folyama.

„Az értekezletre kerülván a sor: a török követ kijelentette, hogy ő az Erdély határán levő Sil nevű helyen Boza magas fekvésű hegyre akarna menni, a honnan a havasok fekvése s a jobban feltűnő helyek inkább kivehetők és megismerhetők, s a hozzá vivő utak a nem rég mult hadakozások idejében a fák bevágása által megerősítettén: most azok megnyitását Lobkovitz herczeg Hunyadvármegye tisztségének már előre megrendelte volt.

Itt a bizottság jegyzője a jegyzőkönyv oldalán különállólag a közbeneső történetet hagyta emlékezetben.

„A török kiküldött — a mint beszélték — kifogásolta, hogy az ő rangjával nem egyenlő állásu kir. biztos, t. i. csak ezredes neveztetett ki elnöknek, a mit br. Engelshoffen bánáti parancsnok tábornok egyenlített ki, felfejtván a követ előtt, hogy ha bár az tisztének rangja szerint nem is látszik vala egyenlőnek, mégis ebből nem következik, hogy ő a követnél alább való rangunak tekintessék; mert ő gróf, a ki az ország egyik hires nemzetségéből származott; egyébiránt is nálunk az embert nem mindig hivatalos állása, de méltósága és születésének fénye szerint szokták megbecsülni, s szokásban van hogy nem egyszer marquis-k és herczegek nemcsak kapitányságot, de hadnagyságot és zászlótartóságot viselnek, s mégis az semmit sem von le méltóságukból és rangjokból, a miben születtek.

„Ezután a követtel közöltetett egy térkép, melyet az erdélyi bizottsági mérnök a határszéleken lakók előadása alapján készített s a mit a jegyző C. alatt a jegyzőkönyvhöz mellékelte ugyan, de a mi ma nincs meg, mely az Erdélyt Oláhországtól elválasztó magasabb havasokról és kiemelkedőbb hegyekről készült, s mely a nevekkel együtt azok rajzát is mutatja. E térkép felett a török biztos az Oláhországból e czélből behívott bojárokkal és öreg lakósokkal értekezve, s azon hegyek nevei után, melyek a havasalföldi határokat képezik, egy Josaphát nevű görög születésű krajovai tanácsosnak jelenlétében, a ki mintegy a tartomány részéről látszott biztosul mellérendelve lenni, s arról, ha azon hegyek fekvése, a mik Erdélyt Havasalföld felől körül fogják, az-e, a mit a rajz feltüntet, sokat kérdezősködve, s azoknak e rajz helyessége iránti nézetéről értesülve, a bizottsághoz küldött tolmácsa által kijelentette, hogy ő azt a ha-

tárokat ismerő öreg oláhokkal meghányta-vetette, helyesnek találta és ő neki tetszik, s egyebet nem kíván, mint azt, hogy a határok ezen elkülönítése a *M o r a r u l* hegytől, t. i. ezen kifejezéstől kezdve : *a melytől*, ezen másig : *a m i n t e d d i g b i r a t o t t*, (termino nempe *a q u o*, incipiendo, *a d t e r m i n u m a d q u e m*, prout hactenus possessa est, designetur) jelöltessék meg, s e határelkülönítésről készitendő iratba (Instrumentum) csak e két kifejezés tétessék be: *a melytől* és: *a m e d d i g*, egyebekben pedig mindkét tartomány birtoka általában a régi határokkal jelöltessék meg.

„Szóba jövén e határkijárási iromány elkészítése és aláírása: gróf Kollowrát kijelentette, hogy ő azt magán kívül senki által aláírni nem engedi, mert a felhatalmazás csak neki van adva.

„Tanácskozás folyt a török biztosnak ajándékadásról, azon okból, hogy a mint a bizottság értesült, a bánáti határkijárásnál is adatott, s minthogy tudva van, hogy pénzt nem fogad el, de egy helyen 500 aranyat érő gyémánt ékszer van, járjanak végére: ha azt vagy valami hasonlót kedvesen venne-é? Vigyék tehát azt hozzá becslés végett, minthogy ő jobban ismeri az efféléket, s akkor észre vehető lesz, ha vajjon egy ilyféle ajándék kedves lenne-e előtte. A mint elvitték, azonnal látszott, hogy az neki nem lenne ellenére. Ha tehát a kir. kormányzék részéről a gyémánt ékszer ára kifizetése iránt az erdélyi kamarai igazgatósághoz helyeslő rendelet bocsáttatnék ki, az mindkettőnek nevében a maga idejében átadható lenne. Ez mind Lobkovitz herczegnek, mind a kir. kormányzéknek megíratott.“

„Ezután a bizottság br. Engelshoffen tábornokkal és gróf Kollowrát erdélyi bizottsági elnökkel, a török császári biztos látogatására ment. Szállására érve, a mint az a bizottság jöveteléről értesült, házából csaknem az udvar közepéig elébe sietett, jobbját — török szokás szerint — melléhez emelve üdvözölte, s maga elől menve, a bizottságot szobájába bevezette; a hol valamennyit a maga rendje szerint a szőnyegekkel borított padlózatra helyezett párnákra leültette, s csak maga maradt egy Molah nevű más főtörökkel a szobában. Miután mindkét részről egymást üdvözölték: a tábornok tudatta a török biztossal, hogy ez urak az erdélyi határkijelölő bizottság tagjai; erre br. Szentkereszti megjegyezte, hogy ők az erdélyi három nemzet küldöttei, rá mutatva mindeniknél: melyikhez tartozik, és

hogy ő az elnök. Erre a török biztos feleletül fejét kissé meghajtva, kérdezte az okát: miért van némelyik fekete ruhában? Egyiknek atyja, másiknak öcscse halt meg, ezt gyászolja, — felelé br. Szentkereszti — a mit a török megértvén, ezt jegyezte meg: azok már meghaltak, de ohajtja, hogy az itt lévők sokáig éljenek. A beszélgetés az életkorra térvén, mindenik megmondotta éveit. Ő — ugymond — 90 éves; a németek ellen 40 éven át vívott minden harcban részt vett... Többféle tárgyakról folyt szóváltás után mindenkinek dohányt és pipát adtak, még a kiséretükben volt szolgálknak is külön szobájukban. Némely dohányszívás közben köpni szokott; nem lévén ennek helye, s köpni illemsértés, többen félbe hagyták a pipázást. Nem sokára tiszta fejejről ólommal bevont kis réz tányérokra különféle válogatott ételeket hoztak fel, melyek cukorból, citromból, narancsból és másféle gyümölcsből voltak készítve, s mindenkinek — a külön szobában levő szolgálknak szintén — bőkezűleg kedveskedtek belőle; azután drága mívű ezüst csészékben kávéval szolgáltak, a mit cukor nélkül fogyasztott el mindenki; majd az ismeretes serbet nevű liqueurre került a sor, a mit kristály poharakban adtak, s a török inas által kezében tartott vörös selyem asztalkendő járt körül ajkuk megtörlésére. Ezután a kezüket megfecskenedték jószagu vízzel, s mikor a távozás ideje eljött, az ezüst edényben levő myrrha és aloe füstöt kezével mindenki halkán maga felé hajtva, magát megfüstölte. Így megbecsülve és megtisztelve, ülőhelyünkről mindnyájan felkeltünk, az öreg Effendi is — írja a „Napló“ szerkesztője — párnájáról gyorsan felugrott, s elől menve, vendégeit kivezette, s csak igen gyöngén meghajtva magát, kölcsönös bucsuszókok között egymástól elváltak.

„Május 23-án gróf Kollowrát szállásán összegyűlvén a bizottság, a gróf tudatta, hogy Lobkovitz herceg erdélyi királyi biztos megengedte a török biztosnak Erdélyen átmehetését, a kinek számára utrendi szabályzat (Marschruta seu Norma itineraria) lesz adandó, s a vármegyék tiszteinek utasítás annak illő tisztelettel fogadása iránt. Zeyk István, hunyadvármegyei alispánhoz el is ment a következő utazási rend:

Marga, Nagy-Klopotiva, Hátszeg, Mezőváros... Pihenés.

Bácsi, Szászváros, Kenyérmező... Pihenés.

Szászsebes, Szerdahely, Mág... Pihenés.

Szeben, onnan Talmácson át Vöröstorony, az ország határa.

Megérkezett a kir. bormányszéktől a Hátszegről tett felterjesztésre a válasz.

„Május 24-én Gróf Kollowrát elnök előterjeszti, hogy addig, míg a bánáti határelkülönítés bevégeződne, az erdélyi biztosok visszatérhetnek Erdélybe. Ő — ugymond — e közben az erdélyi határok felőli előleges megbeszélést a török biztossal megteszi. De ebbe a többi erdélyi biztosok nem egyeztek bele, kijelentették, hogy ez nélkülök nem tárgyalható. Őket Erdélyország kk. és rr-ei Lobkovitz herczeg királyi és országgyűlési biztos beleegyezésével a végett neveztek és küldötték ki, hogy erről kölcsönös egyetértéssel tanácskozzanak és végezzenek. Jobb lenne azért — mondának — ha arról, a mik eddig folytak, s a mikbe a török biztos is beleegyezni látszott, biztosító levél (Assecuratoria) készülne, a mire helyes ürügy lenne az, ha kijelentenék, hogy az erdélyi biztosok csak neki tisztelkedés végett jöttek ki, s akarnának visszatérni s a török biztos Erdélybe érkezése alkalmára intézkedéseket tenni. De küldőiket addig is kötelesek a végzett dolgok felől értesíteni. Ezért kéri a török biztost, hogy ha abban, a mibe elébb beleegyezett, s a mit nekik az erdélyi határok felől írásban is tudokra adott, hogy t. i. azok a határok e kifejezéstől: a mitől, e kifejezésig: a meddig a régi határok szerint különíttessenek el, most is megmarad, ez esetben erről néhány sornyi biztosító levelet adatni engedni ne terhelte, a mi által mind küldőik fel lennének világosítva, mind a felek mindenike egyebek iránt is megnyugvást találja... A mi meg is történt. A török biztos azokban, a miket korábban mondott, most is megnyugvását fejezte ki, s azt felelte, hogy arról biztosító levelet ad, s a biztosoknak még ma megküldi.

„Május 25-én reggeli 9 órakor összeült a bizottság, gr. Kollowrát jelenti, hogy tegnap a török biztosnak egy biztosító iratszöveget küldött meg a végre, hogy hasonlót iratva török nyelven, írja alá; de az, mivel benne az volt, hogy ausztriai Oláhország azon határokkal adatik vissza, a melyekkel a fényes Porta azt az ausztriai uralkodóháznak átengedte volt, azon alakban nem helyeselte azért, mert az a békekötés pontjaira tartozik, a melyekbe neki bele bocsátkozni nem sza-

bad, mert neki csak az hagyatott meg, hogy a határok mindkét részről megállapíttassanak. Ő tehát azt kívánja, hogy a biztosító irat így szerkesztessék: hogy Oláhország visszaadásának a régi határokkal kell megtörténni. A mi a bizottságnak nem tetszik, mert a kifejezések igen általánosak, melyek alatt esetleg a Sil nevű helynek s Fogaras vidékének, (mely hajdan Oláhországhoz tartozott) követelésére is út nyílnék. Ezért megizente a bizottság, hogy ezen kifejezés helyett: a régi határok szerint, tétessenek ezek: azon határokkal, a mint az most bíratik, a mire azonban a török biztos azt válaszolta, hogy abba semmiképen bele nem egyezik, mert megtörténhetik — ugymond, — hogy a mig a biztosító irat kiállítására kerül a tárgyalás sora, ti Oláhország egyik-másik havasát elfoglaljátok, s akkor azt mondanátok: Erdély így birja, tehát a biztosítási iratszöveg szerint, a mint birjátok, úgy kellene a határoknak maradni.

„Május 26-án 9 órakor a bizottság gr. Kollowrátnál gyűlvén össze, az tudatta, hogy a török biztos azt kívánja, hogy a biztosító irat e kifejezésekkel készüljön: azon határokkal, a mint hajdanában bíratk (cum metis, sicuti antiquitus possidebatur), a mit a bizottság megértvén: visszaizente, hogy a török biztos által kívánt kifejezések igen tág értelműek, s úgy látszik, hogy hallgatóság a Sil nevű helynek és Fogaras földnek, melyről az mondatik, hogy hajdan Havasalföldéhez tartozott, belefoglalása czéloztatik, a mikhez ép azért, mivel igen általánosak és kétesek, az erdélyi bizottság hozzá nem járulhat; ennél fogva — a mint előbb kijelentette — a biztosító iratot úgy, a mint kívántatik, a kifejtett indító okoknál fogva, kiállítani nem lehetvén, az érintett következmény eltávolítása végett irassék ez: a mint e zelőtt bíratott és most bíratik. Ha a török követ ezt is visszautasítná, azon esetben kiszállván a havasokra, a határjegyeket járják be mindenütt. Erre az Effendi fölgerjedve, a tolmácshoz így szólott: Rád nem haragszom, mert neked azok nótáját kell fúvnod, a kiknek kenyerével élsz; hanem azokra igen, a kiknek meghagyásából te nekem ezeket mondad. Ők engem bolondnak tartanak, nektek szándéktok engem megcsalni; a mint ti nem biztok bennem, úgy én sem bizom bennetek. Ha ti vonakodtok velem megegyezésre jutni, s oly sok nehézséget támasztotok, vissza tudok menni azon az úton, melyen ide jöttem. Erdély nem lehet

Hayasalföld, és megfordítva. A mint Krainitz tolmács a bizottságnak ezt tudtára adta, a gyűlés eloszlott.

„A mi eddig folyt, a kir. kormányshoz általánosan megíratott, egyúttal azon helyek tisztsegeinek, melyeken a két ország biztosai át fognak menni s a melyek: Hunyad- és Fejérvármegye, Szászváros, Szászsebes, Szeredahely és Szebenszék, meghagyatott, hogy az átutazáshoz s az utasok tisztességes elfogadásához szükséges mindenféle kellékekről gondoskodjanak, mellékelvén mindenikhez, valamint a kormányshoz tett jelentéshez is amaz utazási szükségletek jegyzékét D. alatt.

„Május 27-kén reggeli 9 órakor összeülvén a bizottság, gr. Kollowrát előadta, hogy a török Effendi tegnap Lobkovitz herczegnek régebben hozzá intézett levelét küldötte meg neki, melyben az van: hogy a herczeg reméli, hogy az erdélyi határok elkülönítése a kárloviczi béke 1-ső czikke s a passaroviczi béke 4-ik czikke szerint fog végbemenni; azt a fényes porta sem utasítja vissza, s nagyobb nyomatékkal ez izenetét csatolta hozzá: „Miért bonyolítjátok össze a dolgot annyi nehézséggel, midőn maga Lobkovitz herczeg — a mint itt közölt eredeti leveléből látszik, — a határok e megkülönböztetését nem tüntette fel annyi kételyvel, és nehézséggel összekötöttnek; de hogy az miképpen vihető végbe, akaratát iránta elég világosan megmondotta, a minél mást és többet ti sem kívánhattok, s a mit én is úgy óhajtok elintéztetni.“ Átnézvén gróf Kollowrát a herczeg által több ízben hozzá irt leveleket, azokban is hasonló elfogást vett észre, de a miről a gróf el volt feledkezve. Tetszett tehát a bizottságnak, hogy a szóban levő biztosító iratot a herczeg leveleiben foglaltak szerint szerkesztessék és állítsák ki.

IV. A biztosító iratok.

„Kiállítottatott tehát estig két biztosító irat, egyik latinul, a másik törökül, ezt az Effendi írta alá, melynek szélére néhány veres betűvel irt javítás (Correcta) jegyeztetett fel, s az is aláíratott; amaz pedig gróf Kollowrát saját kézalírásával erősített meg, s a török Porta biztosának adatott át, miután azt is a maga által készítettél a grófnak átadta, mely iratok tartalmát három darabban láthatni E. betű alatt.

a) *A török biztos török eredetiben kiállított biztosító irata német fordításban.*

„Mint hogy a belgrádi békekötés 4-ik czikke értelmében a német Oláhországnak hegyeivel együtt át kell adatni az ottoman birodalomnak, ennél fogva mi kiküldött határkijáró biztosok a német részről szintén kirendelt határkijáró biztossal, br. Engelshoffen tábornok és főparancsnok ő nagyméltóságával határuul megállapítottuk a Duna mellett levő Voditza folyót a Morar ul nevű nagy hegyig Oláhországgal együtt, s a temesvári régi határig, a mely megnevezett helynél báró Engelshoffen ő nagyméltósága biztosí müködését bevégezte.“

„Ily módon a megjelölt hegytől az Oltig, Erdélynek Oláhország felől való határai megújítására nézve, a német részről meghatalmazott Lobkovitz herczeg ő magassága, illetőleg az általa kirendelt határkijáró biztos, gróf Kollowrát ezredes által az előbbi kijelentés ismételtetett, hogy t. i. a határ a megnevezett hegytől az Oltig terjed, úgy, a mint régi időkben is volt, s a közelebbi békekötés értelmében ezen túl is a régi határok tartassanak meg. Ily formán a határ kijárási iratot (*Grän z-Instrument*), mihelyt az Olthoz érünk, ki fogjuk cserélni. Ez ellen a közelebbi császári békekötés értelmében is a legcsekélyebb lépés sem tehető. — Kelt Karánsebesben, dat. 10 Rebelev azaz május 25-én 1741.“

1153

b) *Az erdélyi biztosító irat latin szerkezetből fordítva.*

„Mint hogy az erdélyi határok a nevezett Morar ul nevű hegytől az Olt folyóig terjednek: ez okból a német birodalom részéről a szebeni parancsnok tábornok a keresztény vallást követő Lobkovitz herczeg e határok kijáráására felhatalmazással kiküldetett, de őt körülményei másfelé vonván el, mi az általa helyettesített kitünő, tisztelt és igen nagyra becsült gróf Kollowrát Platz-ezredbeli alezredessel egy helyen megjelentünk s meghatalmazó irásunkat egymásnak előmutattuk. Mint hogy az erdélyi és oláhországi alattvalók előtt legismeretesebbek az erdélyi hegyek, egyértelműleg kijelentették, hogy az előbb nevezett tartományok mostani birtoklásában a régi határok semmi részben meg nem sértettek, sőt a határszéli helyek oly hozzájárulhatlanok, hogy azokat megszemlélni sem lehet. Megnyugodván

e szerint ez alapos értesítésben, a fenn nevezett tartományok határai elkülönítését oly módon határoztuk végbe vinni, a mint azok a német birodalom által átengedettek, s a mi fényes portánk védelme alá adattak. Mi azért a határkijárás elől nevezett erdélyi biztosával a Morarul hegytől azon hidig menvén el, a hol a Rovaduluj, (helyesebben: Riu Vaduluj) az Oltba szakad, a most mondott helyet igaz és hiv határnak állapítottuk meg, s mindkét országbeli alattvalóknak a határok átlépését komolyan megtiltottuk, hogy a régi határok mindkét fél által sértetlenül maradjanak, s így a császári békeszövegség pontjai, a mint fennállanak, mindenkben teljesüljenek. A minek nagyobb erősségére és bizonyosságára ez iratot sajátkezüleg aláírtuk, és az ezzel egyezőt előlemlített igen tisztelt és híres Kollowrát gróffal kicseréltük.“

V. A bizottság további határozatai.

„Abban is megegyezett a bizottság, hogy a határokat illető végzésről készítendő irat (Instrumentum) az Olt mellett dolgoztassék és cseréltessék ki, melybe név szerint és különösen nem más, de csakis e két kifejezés vagy határ: a mitől kezdve, tudniillik a Morarul nevű legmagasabb hegy (a hol a Temesi Bánát határa végződik) és az: a meddig igtattassék be; a többi hegyek és havasok, melyek e tartományok határait jelölik, s azok nevei, sorban rajzoltassanak be a térképen, s azok szintúgy, aláírás után cseréltesenek ki.

„Közölvén az Effendivel, Erdélyen át utazása rendje s értesítetvén arról, hogy a pihenési helyek alig vannak egymástól egy mérföldnyi távolságra, azt elfogadta, de a pihenési állomásokra nézve megjegyezte: „ne szabjatok ti nekem ebben rendet, megpihenek ott, a hol akarok.“

„Ugyanazon napon este felé gróf Kollowrát és a többi biztosok az Effendihez mentek, hogy tőle elbúcsúzzanak; a mi a fennebb elbeszélte módon, az ő nemzete szokása szerint, emberségesen végbe menvén, a biztosoknak szerencsés útát kívánt.

„Május 28-án megírta a bizottság a kir. kormányzéknek, hogy az Effenditől az erdélyi határokról készült előleges iratokat

megkapta, s azok eredetijét gr. Kollowrát Platz gróf tábornok őrnagynak s helyettes erdélyi parancsnok tábornoknak küldötte át, másolatban török nyelven és német fordításban a kir. kormányzéknek, azon hozzáadással, hogy az Erdélyen átmenendő biztosok utazása és ellátása felől az állomás helyeken való gondoskodás jegyzékét megkértszerezendőnek véli azon okból, mert az Effendi nem egyezett bele, hogy pihenési helyét a bizottság, vagy a kormányzék határozza meg.

„Elkészítvén a bizottság ez értelemben az előleges teendők sorrendjét, azt gróf Platz helyettes erdélyi parancsnoknak, a kir. kormányzéknek, br. Szentkereszti Sámuelnek és Szebenben levő fiának gyorspostával elküldötte. Ugyanazon nap a biztosok br. Engelshoffen tábornoktól és gróf Kollowráttól elbucszván, beindultak Erdélybe, a határhoz legközelebb fekvő Nagy-Klopotiva faluba, a hol mindkét ország biztosainak megérkezése napjáig (a mi május 30-ra határozatott) meg fognak állapodni. A Piatra folyó mellett útjukban érkezett meg a kir. kormányzéknek május 22-ki válasza, melyben tanácsolja, hogy a bizottság a kis és semmi kényelmet nem adó Mág falu helyett igyekezzen Keresztényszigetre, Szebenszékbe jutni, erről az uti menetrendben kijelölt helységek tisztségeit biztosok által értesítsék, s az utak megigazítását rendeljék el. Végre esti 8 órakor Nagy-Klopotivára megérkeztek.

„Május 30-án a szerdahelyszéki királybirónak és a fejevármegyei kis-enyedi járási szolgabirónak meghagyatott, hogy Ápold és Etsellő határain az utakat igazítsa meg, s gróf Kollowrátot megkérték, hogy elindulása idejét a bizottsággal tudassa.

„Junius 1-én gr. Kollowrát tudatta, hogy a bánáti határki-járó biztosok azon részek határai kijárájáról készült okiratot egymással a mai napon kicserélik, s a határokat kihirdetik; az Effendi Káránsebesből jun. 4-ike előtt nem indul el, azon éjjen a márgai harminczadon tart pihenőt, s kíséretében lesz Hátszeg mezővárosig br. Engelshoffen tábornok is, s addig mindnyájuknak szükséges előfogatokról ő nagyméltósága gondoskodik; az erdélyi biztosoknak tehát e napon mind számos lovas katonaság, mind megyei lovas nemesek kellő serege Erdély határai szélén, a Marga folyónál menjen elibe, hogy a bánáti katonaságot, mely az ottoman biztost addig kíséri,

ezen szembemenő katonaság és erdélyi nemesség fogadja és kísérje tovább Erdélybe.

„Estve megérkezett az alezredes gróf határjárási biztosnak a bizottság tegnapi levelére irt válasza, melyben a neki megírtakra nyilatkozik, s egyidejűleg az erdélyi határkijárási okirat-tervezetet is F. alatt megküldötte.

JAKAB ELEK.
